

MATIJA GOLOB*

Naprej otroci očetnjave – a ne brez pameti, brez glave . . .

V poplavi predpisov in norm – zapisanih kajpak in prepuščenih gostobesedju javnih občil – se utapljajo skoro vsi sodobni družbeno gospodarski sestavi. Zmešnjava je iz leta v leto hujša. Posamezniki, predvsem pa najrazličnejše neformalne skupine sebičnega predznaka – klike, izkoriščajo ta »imeniten« nered nadvse prizadevno in spravljajo mastne dobičke v svoje nenasitne malhe. Da take razmere povzročajo hudo kvarjenje odnosov, ne samo med primarnimi skupinami, ampak tudi med sekundarnimi skupinami na regionalnih, nacionalnih in mednarodnih ravneh, je pač razumljivo vsakemu, ki se na te zadeve kolikor toliko spozna. Vendar mogočni in dobro zakrinkani dejavniki hudo ovirajo vpogled v dogajanja, pri čemer so zlasti polarizacijski procesi korupcije največji tabu. Prav gotovo se dandanes obetajo skoro povsod po svetu bogate »žetve« najvplivnejšim establišmentom, kot tudi organiziranim kriminalnim podzemljem – od lokalnih, pa tja do globalnih ravni. Škoda le, da te klike zlikovcev ob siceršnji, naravnost diabolčni zvijačnosti, vendarle nimajo niti toliko pameti, kot so jo imele njihove »vzornice« iz preteklih obdobj. Le-te so namreč tu in tam vendarle uporabljale še kakšno zavoro. Sedanje svojati pa drvijo po klancu navzdol brez zavor. S tem tvegajo, da kmalu ne bodo pozele nobenih dobičkov več, pač pa jih bo namesto njih vseobči propad človeštva.

Ker naša (korupciološka) stroka ni polihistorska, si na vznemirljiva vprašanja ob kvarjenju odnosov in nravi lahko odgovorimo le delno. Pri tem se ne spuščamo predaleč niti na pravna in še manj na gospodarska področja. Dovoljujemo si pa kljub temu nekaj vpogleda v ta, pa še v številna druga področja sodobnih ved. Za orientacijo nam služi v temle prispevku nekakšen pregled nad raznimi lastnostmi posameznikov, skupin in ustanov, nad njihovimi navadami, kontra-navadami in razvadami, dobro in ne-dobro gospodarnostjo¹ itd. S stališča korupciološke problematike nas to pot še posebno zanimajo tiste ideje Vélike francoske revolucije, ki jih ob dvestoti njeni obletnici največkrat omenjajo in niso še prav nič zastarele. Prek vse te »panorame« poskušamo torej naznačiti nekaj korupciogenih kategorij – se pravi: ne več v tolikšni meri tistih, ki smo jih razčlenjevali že doslej, ampak predvsem nekaj »novih«.

I. IDEJE VÉLIKE FRANCOSKE REVOLUCIJE

Ker proslavljamo letos že dvestoto obletnico padca zloglasne pariške ječe Bastije, ki pomeni začetek (simboličen!) ene največjih revolucij v zgodovini človeštva, je prav, če najprej razmišljamo o idejah, zajetih v njenem glavnem geslu:

* Dr. Matija Golob, pravnik in sociolog.

»Liberté, égalité, fraternité«² in to s stališč sodobnosti. Geslo čedalje bolj pridobiva na svoji veljavi. Postalo je že nekakšna univerzalna norma, katere dobesedno uresničenje si želé (zaenkrat še vedno ob zelo, zelo utopičnih predstavah) vsi dobro misleči ljudje, med njimi pa že zlasti izkoriščani, zatirani, zaničevani in po krivdi drugih nemočni ter revni. To znamenito geslo je podobno menici, ki je bila že zdavnaj izstavljena, rok njene dospelosti pa samovoljno podaljšujejo v nedogled. Toda ljudstvo, ta »kanalja«³, ima dober spomin. Od tistih, ki so po njegovem hrbtu zlezli navzgor, terja to, kar mu pripada.

Morebiti je ugledni gospod Guizot prav zaradi tolikšne moči glavnega gesla Vélike francoske revolucije, ki je že do njegovega časa preživeló nič koliko peripetij, nekako zavohal dobiček tudi zase in za svojo »zgodno« družčino. Javnosti je postregel s pravcatim »razodetjem«, ki ga je formuliral približno takole: »Zgodovina je proces civilizacije, le-ta pa je meščanskost. V tem procesu je tretji stan ogromen fakt!«⁴. Ob tolikšnem žabjem napihovanju bi moralo glavno geslo Vélike francoske revolucije kar zbledeti oziroma se brezpogojno prilagoditi vesoljni »frakariji«. Vendar se to ni zgodilo.

K temu je nehote v precejšnji meri pripomogel še uglednejši gospod Thiers. V svoji famozni »Zgodovini francoske revolucije« je tako ganljivo poudarjal »resnično vzvišenost civil(izira)ne meščanskosti« nad težnjami drhalí, se pravi ljudstva, da tej njegovi »jasnovidnosti« pameten človek pri najboljši volji nikoli ni mogel verjeti. Pozneje se je izkazalo še to, da je bil vse prej kot »kavalirski« do Pariške Komune. Kljub temu pa je bil vseskozi prepričan »branilec civilizacije, pa humanosti in pravičnosti meščanskega reda«. Morebiti ni preveč bogokletno, če si dovolimo v tej zvezi domnevo, da bi bil dandanes čisto verjetno največji branilec pravne države, kajpak meščanske in nobene druge. Kako hudo krivico so delali in še delajo ubogemu gospodu Thiersu ljudje, ki njegovih »zaslug« nočejo hvaliti in do njega sploh niso vljudni, kaj šele ljubeznivi! Kako grozno se vendar sliši, da je za take ljudi bil in je še »pritlikava pokveka«, nekakšen (vojsko)vodja žlahtnih kmetavzov in ne nazadnje okrutnež.⁵

Ob glavnem geslu Vélike francoske revolucije in še ob drugih njenih vodilnih idejah (zlasti tistih, ki se tičejo pravic človeka ter odprave suženjstva, pa odprave privilegijev plemstva in cerkve), bi veljalo zastaviti gospodu Thiersu ter njemu podobnim meščanom, kot tudi ne-meščanom njegovega in še posebno sedanjega časa, ta-le tri vprašanja:

- Ali premalo hrane, pa prezebanje, bolezní kot nasledek obojega in še številne druge socialne tegobe ne povzročajo, da se neprestano poglablja prepád med revnimi in bogatimi?

- Ali se zaradi tega ne povečuje upornost revnih?

- Ali si gospod Thiers in njegovi meščani, pa pravtako ne-meščani njegovega hinavsko človečnostnega kova, vse do danes, le ne razlagajo upornosti revnih malce pristransko, da ne rečemo krivično? Pri tem naj si dovolimo pomisliti na take lastnosti, navade in razvade te »jare gospode« (njenih klik in žal, le prepo- gostno tudi inštitucij, v kateri ima vpliv), kot je npr. pohlep po oblasti, denarju ter lažni slavi in časti, ki je ne gledé na družbeno ureditev in ideologijo, vedno in povsod zasidrana v meščanskosti. Ves ta blišč »karakterjev« se dandanes razkazuje od »visoko razvitega Zahoda« vse tja do raznih »karpatskih genijev«, Čurbanovov, generalnih direktorjev sovjetskih kmetijskih kombinatov z »zasebnimi zapori« in pravcatimi haremi; podkupljivih kitajskih funkcionarjev (ki pa so se prav v teh zadnjih dneh spet pozverinili na pekinškem trgu »nebeškega miru«, enako, kot že marsikakšne real-socialistične pošasti v žalostni zgodovini Vzhodnega bloka);

»malih bogov« našega znamenitega Neuma; množičnih »uradnih« uresničevalcev vsesplošne podkupljivosti v Nigeriji; satanističnih plenilcev nacionalnih bibliotek (npr. zagrebske); ljudi, ki lahko zapravljajo »težko prislužene« milijarde v eni najuglednejših jugoslovanskih republik, na ženitovanjih s po več tisoč svati; ljudi iz iste republike, ki v res »zglednih« medetničnih odnosih ne dovolijo niti Rdečemu križu, da bi nudil solidarnostno pomoč človeku v stiski ter se sploh obnašajo v »slogu« znamenitega beograjskega metropolita Lambrovića, pa še znamenitejšega bivšega Pašičevega sluge Puniše Račića, da o njihovih visokih »vzornikih« iz neštetih manjšin korupcijskih afer à la »Omnium Serbe«, à la »Opankarska afera«, sploh ne govorimo; itd., itd.⁶

Odgovori na ta tri vprašanja so pravzaprav znani, ker so tako rekoč zajeti že v njih samih.

Ko smo nedavno tega poslušali razlage gesel in idej Vélike francoske revolucije s stališč sodobne gospodarske vede ter s stališč tako imenovane »teologije osvoboditve«, ⁷ smo ugotovili, da so v marsičem slične našim razlagam, v marsičem pa so tudi drugačne. Beseda »svoboda« iz glavnega gesla, naj bi npr. po gospodarskih razlagah pomenila predvsem osvoboditev od fevdalnega podložništva ter dajatev; »enakost« – enaka pravila gospodarjenja ob, menda edino upravičenem regulatorju: svobodni konkurenci, poleg tega pa še enakost pred zakonom; »bratstvo« – pa bojda predvsem odpravo fevdalnih mejà in pritegnitev kmeta v vseskozi »idiličen krog enakopravnih udeležencev v gospodarskem tekmovanju«. »Teologija osvoboditve« jemlje na uho Véliko francosko revolucijo in druge revolucije, predvsem zaradi tega, ker tako pridno »žró svoje lastne otroke.« Krvoločna medsebojna obračunavanja med revolucionarji izhajajo iz osebnih nasprotij, iz divjega boja za oblast, nekaj pa tudi iz fanatične privrženosti različnim načelom. Tudi strah pred maščevanjem je povod za-to, da »revolucije žró svoje lastne otroke«.

Zaradi meščanske omejenosti, podlosti in pokvarjenosti, skratka zaradi meščanskosti, se geslo »Liberté, égalité, fraternité« nikoli ni moglo zadovoljivo uveljaviti niti ob vidikih, ki jih naglašajo gospodarske razlage. Nekaj malega od tega je sicer že bilo vsaj začasno upoštevano, tako da se je lahko uveljavil klasični gospodarski liberalizem. Ko pa se je to zgodilo, so se pojavile krize in »vsega dobrega« je bilo hitro konec. Kljub kratkotrajnemu razdobju »restavracije« po končanih napoleonskih vojnah, pa si fevdalizem vendarle ni mogel nikjer več opomoči od udarcev, ki mu jih je zadala Vélika francoska revolucija. Toda meščanskost kot taka tudi ni osvobodila, praktično vzeto, prav nikogar. Tisti del tretjega stanu, ki ga je predstavljala plutokracija, je imel v »rokah škarje in platno« že pod starim režimom (tj. že davno pred revolucijo). Svoboda je »obsijala« kvečjemu žene plutokratov. Te namreč pod »starim režimom« niso smele tekmovati s plemkinjami s »svobodno metražo čipk«, prišitih na krila ter s »svobodno tonažo zlatnine in draguljev« na zapestjih, vratovih in še kje... Iz enakosti in bratstva se je meščanskost še huje ponorčevala kot iz svobode. Izkoriščanje in zatiranje sta ju do kraja izničila. – Kar se tiče »žretja lastnih otrok«, pa je potrebno vsaj pri Véliki francoski revoluciji dodatno povedati še tole: Ko se je že izteklo obdobje zakonodajne skupščine in se je že z vso močjo uveljavljalo prvo razdobje konventa, je bil »teror« sicer res na vrhuncu. Obračun s fevdalci je bil tako temeljit in strašen, da so desetstisoči ljudi z »modro krvjo« obeh spolov zgubili glave pod giljotino in še ob drugačnih oblikah usmrnitev. Toda glave tistih revolucionarjev, ki jih je zadela enaka usoda, niso padale samo zaradi vzrokov, ki smo jih že omenili. Marsikdo od njih je bil namreč tudi zelo pohlepen, pa podkupljiv. Celó pustolovcev z roparskimi navadami je bilo med njimi kar lepo število, pa izdajalcev, vohunov itd. Najhuj-

ši so bili tisti iz pariškega dna, ki so zverinsko ubijali in mučili čisto nedolžne ljudi. Če je vse take revolucija pravično kaznovala z vso strogostjo, tega ni storila iz ljudožrskih nagibov zoper »lastne otroke«. Če bi bila prizanesljiva, bi prav gotovo ne bila tako velika, njene ideje pa bi že davno utonile v pozabo. S takim ravnanjem je Velika francoska revolucija, vsaj v svojem najslavnejšem obdobju dokazala, kako majhna in vseskozi umazana ter podla je ob njej meščanskost. Deklaracija o pravicah človeka in državljana, pa Dekret o odpravi suženjstva sta zato njeni, in samo njeni odločitvi.⁸ Z njima je daleč presegla svoj čas in tudi naš čas!

Če bi bila Velika francoska revolucija tista, ki naj bi poleg drugih problemov razrešila tudi ekološko vprašanje,⁹ se ob njem prav gotovo ne bi tako kilavo opotekala, kot se opoteka ena najbolj klavrnih civilizacij v zgodovini – civilizacija XX. stoletja. Lep dokaz za to je v dejstvu, da se je ostro in uspešno spoprijela tudi z idejnimi nasprotji, ki so se pokazala med njenimi akterji. Ti namreč niso bili samo iz vrst tretjega stanu (tj. bogatega in srednjega meščanstva), ampak tudi iz večinskih plebejskih slojev (malega meščanstva, kmetov in najrevnejših slojev mest in podeželja) ter celo iz vrst plemstva in duhovščine (zlasti tistih, ki so se prištevali k libertinom, masoneriji ter k rožnim križnikom ali pa so bili janzenisti). Že samo takšna razslojenost akterjev zgovorno priča o tem, da Velika francoska revolucija ni bila in tudi ni smela biti podvržena duhu meščanskosti. Kljub grotesknim peripetijam, ki so tako značilne za njena glavna razdobja (generalnih stanov, ustavodajne narodne skupščine, zakonodajne narodne skupščine, konventa, termidorskega konventa, direktorija in deloma tudi še konzulata), se je ob njenem vrhuncu, tj. prav v času tako imenovanega »terorja«, izkristalizirala miselnost vrednot ter nravi resnične ljudovlade (demokracije). Le-ta se je oprijela med drugim tudi tehle spoznanj Janeza Jakoba Rousseauja: Sicer državljana Ženeve (un citoyen de Geneve) in nagrajenca Dižonske akademije v letu 1750:

- o nreveh, ki so rustikalne in naravne;
- o domovinski ljubezni, ki pa ne dopušča nacionalnih sovraštev ter se v tej zvezi izogiba nevarnim dvomom;
- o nasprotovanju kakršni koli pokvarjenosti (korupciji);
- o nasprotovanju razkošju, nepoštenemu bogatenju ter hudemu podcenjevanju ljudi v tej zvezi; kot tudi kakršnemu koli drugemu podcenjevanju ljudi.¹⁰

II. LASTNOSTI, NAVADE, KONTRA-NAVADE...¹¹

Spričo včasih že osupljivo veličastne sodobne ekonomistike in še veličastnejših tehnoloških znanj se bo vesoljna meščanskost zdaj, zdaj razpočila od same ljube prevzetnosti. »Real-socialističnost« pa se bo spričo vsega tega spremenila (Marx bi morebiti rekel, ob bolj ali manj prikriti aluziji na Feuerbacha: »... zaradi samoraztrganosti in oporekanja – sebi – sami posvetne osnove...«¹² v, vsaj navidezno »neutolažljivo objokovalno« svojih birokratskih ter drugih, tu in tam kar lepo krvoločnih navad¹³ in razvad. »Nouveaux riches« (novi bogatini) »tretjega sveta« pa bodo ob dobri dresuri zelo uvidevnih, čeprav hkrati čisto dostojno oderuških upnikov, (pa ob mastnih podkupninah, ki si jih tlačijo v žepe, pardon: ki jih nalagajo na svoje zasebne, tajne račune v švicarskih in drugih bankah deželah s trdnimi valutami), še v prihodnje prizadevno tekli v nadvse zabavni »podganji dirki« za »klobaso, privezano na vrstico«, se pravi: za nerazvite pač nikoli dosegljivimi, a vendarle tako privlačnimi in sijajnimi cilji razvoja, pa vključitvami v »najnaprednejše gospodarske in kulturne svetovne tokove«...

Ob vsem, kar smo pravkar omenili, si res ne moremo kaj, da ne bi vsaj približno skicirali groteskne tragikomedije sodobnega sveta tudi z naših, moralno-korupcioloških vidikov. Ker smo na nekakšen »zgodovinsko-epski« način marsikaj povedali že v prvem delu prispevka, bi v drugem poskusili naznačiti samo še nekaj lastnosti, navad, kontra-navad, nekaj običajev bolj ali manj dobre gospodarnosti in kar je še podobnega, ob preprosti, za bralca prav gotovo neobvezni »sistemati-ki«. Naj povemo, da so nas pri tem navdihovali možje Teofrastovega kova; pa taki, kot sta bila Erazem Rotterdamski in Bacon Verulamski, ali taki, kot je bil naš Valtazar Bogišić in še kdo od tistih, katerih dela naštevamo pod opombo št. 11. Vse, kar v temle drugem delu naznačujemo s stališča in za stališče posameznika, velja do neke mere tudi za skupine in ustanove. V tej zvezi se spleta razmišljati o vlogi tako imenovanih »sivih eminenc«, o vlogi lobbyjev in še o vlogi marsikoga (ki se npr. koruptno obnaša tudi pod pritiskom skupine in ne samo zaradi osebnih nagibov). Sevé so skupine in to zlasti kliče svet zase, ki mu praktično gledano, še noben družbeni red, oziroma družbeno gospodarski sistem ni mogel priti do živ-vega.

1. Lepim navadam *zmerne zgovornosti* ter takim lastnostim, kot sta *odkritosrčnost* in *pametna dobrot*a, dajemo v tem našem pregledu prvo mesto. Morebiti bi se komu zdelo, da so omenjene lastnosti in navade že nekoliko staromodne ter »jekleni sodobnosti« prav nič potrebne in to zlasti ne v gospodarstvu, na področju tehnologije in v politiki.

Upamo si trditi, da tudi v sedanjih razmerah take vrste »staromodnosti« nika-kor niso odveč, zlasti če pomislimo ob njih na razne kontra-navade, slabe lastnosti in na take običaje, ki so vse prej kot npr. običaji dobre gospodarnosti ali kaj podobnega. Lastnosti in kontra navade raznih gobeždačev, čvekačev, samo-hvalilcev, pa sejemskih kričočev, so tako rekoč že prastarega datuma. Le katera družba jih v dosednji zgodovini (z morebitno izjemo stare Špate) ni »gojila« ali vsaj tolerirala? Iz ozadja družbene zgradbe so vedno silile na pročelje, kot produk-ti neformalnih skupin in zlasti še klik. Tudi sodobnost jih je »sprejela z vsemi častmi« ter uvrstila v neznansko »poplavo besed« svojih znamenitih sredstev mno-žičnega obveščanja (medijev), propagand (od gospodarskih do političnih) in neokusnih reklam. Premeteni hinavci in sleparji, pa lizuni vseh vrst, res odlično uspevajo z dobro namazanimi jeziki v socialni klimi sodobnosti, katere višek pred-stavljajo, tudi pri nas, zelo popularne »medijske vojne«, »bizantinske diskusije« in podobne »specialitete«. Samoljubnežem in pohlepnežem uspevajo v takih razme-rah njihovi posli izjemno dobro. Človekoljublje, ki naj bi bilo vedno rezultat pametne dobrote, pa so razmere vsesplošnega čvekanja že marsikje spremenile v še večje protežiranje privilegirancev ter v čisto navadno norčevanje iz revežev in zatirancev.

2. Običajem, navadam in lastnostim *nesebičnega sodelovanja*, *osebne pobude*, *iznajdljivosti*, *podjetnosti*, *razumnega tekmovanja* in *marljivosti*, smo dali drugo mesto. Pravzaprav bi jim morali dati prvega, ker sloni vse, kar je ustvaril človek dobrega in koristnega, predvsem na njih. Ker pa je sodobna, do kraja »začvekana« in meščanska na milost in nemilost izročena civilizacija, najhuje oškodovana prav s tistim, kar »povzroči jezik«, zasluži zaradi njega resnično nazadujoča ustvar-jalnost z marljivostjo, sodelovanjem itd., v tem pregledu pač drugo mesto. Kadar pa je »sodelovanje« recimo: kontra-navada ali tudi slab običaj, je to prav gotovo v klikah in v hudodelskih združbah. Podvrženo je pobudam raznih »sivih emi-nenc«, ki terjajo od članov svojih skupin skoro vedno brezpogojno poslušnost nezapisanemu zakonu »omertà«. Gostobesednost je s tem zakonom sicer

v nasprotju, razen če interesi klike, mafije, establišmenta, »dinastični« interesi nepotističnih skupin itd., ne dopuščajo drugačnega obnašanja. Posebno zanimivo vlogo imajo ob navedenem lobbyji, kot nekakšno »drugorazredno« članstvo najrazličnejših klik, nekaj bolj poredko pa mafij in hudodelskih zdruzb: lobbyji nekako morajo čimveč čvekati, s čemer se množično vključujejo v sodobno »civilizacijo brezdelne gostobesednosti«. Toda dirigentske palice »sivih eminenc« so tudi tu odločilnega pomena, čeprav se tega lobbyji največkrat niti ne zavedajo. To z lobbyji se dogaja na zelo različnih klinih družbene lestvice, kar je za trdnost položaja klik in še posebej establišmentov, kar največjega pomena. — »Dvorezen meč« je lahko zlasti na gospodarskih in tehnoloških področjih tekmovalnost, povezana z inovativnostjo. Navade (zlasti delovne) so tu pogostno zelo dobre, hkrati z njimi pa tudi še bolj osebne lastnosti posameznikov, kot npr. marljivost, nadarjenost, znanje in podjetnost. Toda če se »okužijo« z brezobzirnostjo, s prakso nelojalne konkurence, s kartelnim in monopolnim obnašanjem, s slepo gonjo za dobičkom ter sploh s pohlepnostjo, ki je že sama po sebi »brez pameti in brez glave«, je potem kaj hitro pokopano vse tisto, kar je samo po sebi dobro, da, včasih celo odlično. Opustošenja in razvaline so nasledek takšnega mešanja dobrih navad in kontra-navad, pa dobrih in slabih osebnih lastnosti. To neredko poimenujemo z besdo »kriza«, ki pa je kot strokovni izraz že tako izrabljena, da je postala v »ogledalu meščanskosti« le nekakšno nujno zlo in dobrodošel izgovor (lahkomiselni kajpak) za vse mogoče in nemogoče. Pretirani individualizem ter z njim povezani egoizem (predvsem tak, ki je skrajno kratkoviden, če že ne kar nor), prej ko slej spremenita sleherno dobro sodelovanje v ne-sodelovanje, razbijaštvo in razkroj. Lenoba vseh vrst in hlepenje po pretiranem udobju, luksusu ter uživaštvu, so kontranavade, razvade in tudi zelo slabe osebne lastnosti, ki so jim poleg lahkomiselnosti in zapravljivosti neredko pridružene še razne oblike zasvojenosti (z alkoholom, mamili, z izrojeno spolnostjo itd.). »Zvesti« spremljevalci naštetega so še: nastopaštvo, snobizem, inertnost ter potrošništvo take vrste, ki je naravnano predvsem k statusnim simbolom, potem pa še k »zadovoljevanju« neštetih drugih, v bistvu čisto nepotrebnih »potreb«. Lenobo spremljajoči: inertnost ter dekadenca imata močne korenine, ne samo v recimo »sodobnejših« kontra-navadah in slabih osebnih lastnostih, ampak tudi v najrazličnejših korupciogenih »tradicijah«. Tu se namreč še vedno kar močno uveljavljajo celo zelo stari slabi običaji, ki so včasih kar »folklorno obarvani«, pa šovinistični in celo rasistični.

3. Dobre navade *zaupanja* ljudem, skupinam in ustanovam (sevé takim, ki to zaslužijo), sicer pa tudi odločnega *upiranja* izkoriščanju, zatiranju, segregaciji in krivični selekciji ter kakršnemukoli nasilju, so nujno potrebne. Kot takšne so tudi temelj dobri gospodarnosti, pa če se to sliši (vsaj v zvezi z upiranjem) še tako nenavadno. — Kontra-navade ter slabe lastnosti nepremišljenosti, lahkovernosti ali pa tudi pretiranega nezaupanja; upiranja in usajanja tako rekoč za prazen nič; pretirane potrpežljivosti; pasje vdanosti in pokorščine, pa tudi »brezpogojne zvestobe«; dalje, prostitucije (telesne in še bolj duhovne); ali celo pravega, institucionaliziranega suženjstva (ki ga v veliko sramoto sodobnemu napredku še vse do danes niso uspeli popolnoma iztrebiti) — vse te in še mnoge sorodne kontra-navade povsod zelo kvarijo odnose. Slabi nasledki se kažejo v gospodarskem in ostalem družbenem življenju.

4. Običaji *vestnega ravnanja* in *nepodkupljivosti* so vezani na *ponos* in *pošteno življenje* tistih, ki jih upoštevajo in tudi uresničujejo. Taki ljudje so *urejeni* in hkrati *skromni* ter *varčni*. Njihova osebna lastnost je tudi *čistoča*, kar je posebno dragoceno za sodobno ekološko ozaveščenost človeka, ki je čedalje nujnejša postavka

v boju za njegovo preživetje na planetu. Čeprav razni anarhoidni elementi vidijo v naštetih dobrih navadah in lastnostih vpliv meščanskosti, je v tem groba zmota. Meščanskost ima kaj malo skupnega s kakršnimi koli vrlinami in zato tudi ne z naštetimi. — Pač pa so v tej zvezi stoodstotno v njeni »pristojnosti« številne kontra navade in slabe lastnosti, ki se največkrat kažejo v diametralnih nasprotjih, kot so to npr. brezvestnost, nesramnost, podkupljivost in sploh vse tisto, kar »ne zardeva«. Tudi nadutost in lažni ponos sodita semkaj. Meščanskost zelo ljubi še značilno zanikrnost, ki »rahlo zaudarja po pokvarjenosti«. Menda so ji zelo dobrodošle zlasti take ženske, ki so navidez elegantne, drugače pa vse prej kot snažne, poštene in značajne. Snobistična mondenost, zapravljenost, lahkomišelnost in pustolovstvo, delomrznost, potem pa še zlasti poslovna podkupljivost, so kontra-navade, razvade in slabe lastnosti, ki podobno te točke nekako »dopolnjujejo«, v najslabšem pomenu te besede kajpak. Vse, kar je v tej točki negativnega, sevé nima tudi nič skupnega z dobro gospodarnostjo. S tem pa še daleč ni rečeno, da pustolovci v gospodarstvu nikakor niso dobrodošli. V teoriji jih nekako že odklanjajo (vendar še tu ne vedno, če pomislimo samo na vlogo »sive ekonomije«), v praksi pa največkrat ne. Žal, je že tako, da imajo skoro vse, v tej točki našteje kontra-navade in slabe lastnosti v raznih narodnih gospodarstvih kar precej vpliva. Ponekod to zanikajo, marsikje pa so na to celo ponosni. No, resnično dobra gospodarnost z vsem tem ni, in tudi ne sme biti »v sorodstvu«. To velja tudi za vse tisto, kar je v nasprotju s sodobnimi ekološkimi načeli, čeprav mu marsikakšen gospodarstvenik rad daje potuho, že zaradi svoje lastne dobičkaželjnosti.

5. Tako rekoč »zlata so vredni« običaji in navade, ki spodbujajo *veselje do življenja, do koristnega in zdravega razvedrila, veselje do dela* itd., pod pogojem, da se s tem ne pretirava. Nekaj podobnega velja tudi za *ljubezen do modrosti ter znanja*, in za *veselje do resničnega napredka* (do takega kajpak, za katerim se ne skrivajo ekološke zablode in druga nemoralna dejanja). *Treznost, resnična oblika in omikanost, srčna kultura*, pa *preprostost duha*, povezana z *nehinavsko prijaznostjo ter pravilno privzgojeno vljudnostjo*, prav tako spadajo semkaj. — Kontra-navade mračnjakov, večnih nezadovoljnejšev, pa hudobnih ter maščevalnih ljudi, zgoraj naštetih dobrih običajev, navad in lastnosti, prav gotovo ne podpirajo. Še v večji meri velja to za čudi tistih, ki naravnost sovražijo modrost in znanje in so primitivci (mnogi so se naučili primitivnost te vrste odlično prikrivati). Tudi evforija ob dobrih navadah in običajih te točke, je pogostno negativna in nima dobrih nasledkov. Hinavska meščanskost vsekakor »navdušeno pritruje«, pa celo »odločno zahteva« uresničitev vsega, kar je v tej (peti) točki navedenega kot pozitivno. Toda, to je le videz, kajti meščanskost deluje tudi v tej zvezi razdiralno.

Teofrast, zlasti pa Erazem Roterdamski in deloma tudi Bacon Verulamski, so gledali na kontra-navade in slabe lastnosti v glavnem precej bolj prizanesljivo kot mi. To je do neke mere razumljivo tudi zaradi tega, ker spada skoro vse, kar naštevamo kot negativno, nekako v »zunanji krog« šibkejše korupciogenosti. Sicer tudi mi ne želimo biti v tej zvezi črno gledi čistuni. Toda naša korupciološka dognanja le ne dopuščajo prevelikega optimizma in popolne prizanesljivosti. Zlasti razne večje korupcijske zadevščine se dandanes skoro vedno odvijajo tako, da se vse skupaj začne pri dokaj »nedolžni« in slabo zaznavni korupciogenosti, stopnjuje pa se potem naglo v korupcijo velikih razsežnosti ter nevarnih oblik. Iz prvega dela našega prispevka je razvidno tudi to, da veliko pripomorejo h kvarjenju nravi in odnosov predvsem širše družbene in tudi družbenogospodarske razmere nekega konkretnega zgodovinskega razdobja. Odnosi se v določenih razdobjih nekako

skrhajo in morala družbene ureditve popusti. Marx je v tej zvezi opozarjal na preživelost družbenoekonomskih formacij in še na marsikaj drugega. Možakar je imel konec koncev vendarle prav, pa čeprav se to sliši dandanes, ko je meščanstvo tako rekoč spet »na pohodu z razvitimi zastavami in zelo glasnimi fanfarami«, morebiti nekoliko staromodno. Kaj hočete, določena »intermezza« se zgodovini spodobijo, ker je to pač muhasta gospa, ki ji zlepa ne pridete do živega, pa če imate še tako dolge, učenjaške brade...

Ker je študij najraznovrstnejših skupin, vseh dimenzij in pojavnih oblik znotraj gospodarskih in tudi drugih ved (zlasti sociologije!) še zelo, zelo pomanjkljiv, je potrebno s tem računati takorekoč na vsakem koraku. No, in prav pri proučevanju raznih običajev (vključno običajev dobre gospodarnosti) ter raznih navad in kontra-navad, pa dobrih in slabih osebnih lastnosti, je dobro razčlenjena morfologija skupin še kako pomembna. To potrjuje tudi tale okvirna modelska struktura, ker je po svoje le značilna:

A. (dobri) običaji: ne-ekskluzivne, primarne in druge skupine ter institucije (dobre)

B. kontra-običaji: klike in od njih že izmaličene institucije

Prepričani smo, da je tisto, kar je v modelu navedeno pod »B«, za sleherno nacionalno gospodarstvo absolutno deficitno, da o družbi v celoti sploh ne govorimo. To pod »B« deluje namreč razkrajajoče, se pravi: koruptno. Ob vsem zunanjem videzu, tudi če je neka družba na najvišji stopnji razvoja, je npr. pojav večjega števila klik, »opremljenih« s slabimi navadami oz. kontra-navadami, s slabimi običaji in s slabimi osebnimi lastnostmi njihovega članstva, pomembno svarilno znamenje. Priča o navzočnosti nečesa negativnega, ki je kot tako dovolj močno, da uniči katero koli že družbo (državo). Če bi nam dopuščal prostor, bi ob morfologiji skupin in drugih družbenih tvorb lahko še prikazali nadvse zanimive konkretne povezave s kategorijami »zunanjega in notranjega kroga« korupciogenosti.

Sklep

Ob dejstvu, da izgubljata sodobna teoretska družboslovna misel, kot tudi teoretska ekonomistika, čedalje bolj tla pod nogami, in to ne samo v družbah realnega socializma, ampak tudi v razvitem svetu, si ob naši korupciološki in socialno antropološki raziskovalni problematiki dovoljujemo vprašanje: Kaj pa je dandanes v svetovnem gospodarstvu ter v posameznih narodnih gospodarstvih, pa v družbenih zgradbah nasploh, še takšnega, kar bi omogočalo dobro koordinacijo strategij, ki naj bi vendarle privedle ljudi v snovno in duhovno blaginjo? Tehnološki napredek, tak kot je sedaj, nikakor ni porok za to; še manj sevé čedalje pičlejši taki naravni resursi, ki niso obnovljivi. Znanost je pred vsemi temi grozečimi dejstvi nemočna, in to v precejšnji meri tudi po lastni krivci. Ekonomistika in tehnološke discipline, pa tudi družboslovne vede, bi morale delovati drugače in z uspehi brez »stranskih učinkov«, ki situacijo še poslabšujejo! V tem našem kritičnem odnosu do znanosti nismo osamljeni.¹⁴ Vendar smo kljub temu optimisti. Mogoče se sliši nekoliko naivno: Dobri običaji in navade, izboljšane npr. in prek njih osebne lastnosti ljudi, zlasti pa še običaji dobre gospodarnosti, lahko v vseh teh težavah pomagajo (tudi znanosti) več, kot se običajno od njih pričakuje. Povsod tam, kjer jih upošteva, že sedaj, npr. hitro izginejo z nevarnejšimi oblikami korupcije vred, kontra-navade in slabi običaji. Le-te je Bogišić poimenoval: »zli običaji«, ¹⁵ kar je zelo dobra označba, ki je še kako aktualna tudi dandanes.

V ustrezno izboljšanih нравstvenih razmerah se tudi gospodarski odnosi ne morejo več tako hudo kvariti. No, in to pomeni konec koncev precej več, kot pa lahko zmore npr. še tako učinkovita skupina menedžerjev. Da se razumemo: znanja, prizadevnosti in poštene podjetnosti menedžerjev ob naših stališčih nikakor ne želimo podcenjevati, pod pogojem sevé, da so ti ljudje ob svojem delu in tudi sicer res človeški ter, da niso preveliki stremuhi.¹⁶

Rokopis končan 10. VIII. 1989

OPOMBE:

¹ Navade dobre gospodarnosti in tudi dobre delovne navade, se ne morejo nikoli uveljaviti v takih okoliščinah, ki onemogočajo poštenje, marljivost, temeljito znanje in podjetnost. Zato dobre, gospodarne navade ali taki običaji (tudi večina uzance) pravijo posamezniku, kot tudi skupini, pa ustanovi: »Če imaš te štiri lastnosti, nas boš upošteval(a), če jih nimaš, nas boš potepal(a). Če se bo zgodilo drugo, pa hudi nasledki prav gotovo ne bodo izostali!«

Značilen primer koruptnega teptanja dobrin, gospodarnih navad in običajev predstavlja v zadnjem času pri nas (v Sloveniji) zadevščina »Delavske enotnosti«. Če bi v tem primeru odgovorni ljudje in tudi drugi delavci TOZD upoštevali in spoštovali dobro znana založniška načela, ki so v bistvu običaji dobre gospodarnosti in stroki – do neke mere tudi v trgovski branši, bi nikoli ne zašli v tako hudo navzkrižje z zakoni represije in tudi z drugimi pravnimi predpisi. Tako pa so globoko zabredli v gospodarski kriminal in povzročili zelo veliko gmotno škodo. Posamezne akterje, ki so zapleteni v to zadevščino, sumijo celo podkupovalne korupcije. Primerjajte z vsebino prispevkov: »Pregled izdelanih kazenskih ovadb za nezakonitost v ČGP Delo – TOZD Delavska enotnost«, Delavska enotnost št. 12. z dne 14. IV. 1989 Ljubljana; ter »Ovadbje proti 16 osumljenim v aferi Delavska enotnost«, »Delo« dne 13. IV. 1989. Omenili bi še tole: Pri našem razpravljanju o navadah in običajih dobre gospodarnosti se pravzaprav že dotikamo antropološko-sociološkega pojmovanja prava. Tu poskušajo uveljaviti teorijo o tako imenovani legitimni koerciji (prisilnosti) prava. Menda ima pravo integrativno funkcijo pri definiciji in redefiniciji odnosov, pa še regulativno povzbu in avtoritativno v oficialnem (sodnem) ter alokativnem (porazdelitvenem) pomenu izraza. Običaji in morala teh imenitnih lastnosti bojda nimajo. Zato imajo pravo celo najbolj primitivne družbe. Znameniti Gurvich se ob vsem tem kar ni in ni mogel načuditi prelepemu latinskemu reku: »Ubi societas, ibi ius!« Toda razni drugi modrirani spet prisegajo na pomen takega »običajnega prava«, ki še ni pravo, ampak je kot tako šele ... in statu nascendi ... naj bo kakor koli že, mi se v te znamenite prepire ne spuščamo. Za nas je pomembno, da so v vsaki družbi »prijazno navzoči« običaji kolikor toliko dobre gospodarnosti s kopico ustreznih navad ter lastnosti. Primerjajte z vsebino članka dr. Damirja Mirkovića »Osvrt na suverene američke antropološko-sociološke koncepcije prava«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, god. XXXI., št. 3–4, 1981, str. 315–324.

² »Svoboda, enakost, bratstvo!«

³ O ljudstvu imajo najrazličnejše demokracije tako v zgodovini, kot tudi dandanes, dokaj nasprotujoča si mnenja. Mnoge si pri njem izposodi le »firmo«, se pravi lepo in zapeljivo zvence naziv »demokracija«. Zato ga v začetku »posadijo na prestol«, če že ne postavijo kar v oltar. Pred njim je takrat vse slinasto od samega ljubečega prilizovanja. Toda kmalu se čustva ohladijo. Ko ljudstvo odkrije zlaganost takih odnosov, se vznjejevolji in začne odločneje terjati svoje pravice. No, in takrat »ljudovladarji« ali demokrati (taki lažni sevé) pokažejo svoj pravi obraz. Obkladati ga začno z nič kaj laskavimi vzdevki, med katerimi sta npr. »ulica« ali »neumna masa« še kar zmerna. Razkačeno ljudstvo, ki pokaže ob večjih nemirih svojo resnično moč, razni »strokovnjaki« radi opsujejo s »kanalijo«. To se v zadnjih dvestotih letih pogostno dogaja zlasti na Francoskem, zaradi česar ni čudno, če »Petit Larousse« iz l. 1964 še vedno razlaga imenitno besedo CANAILLE takole: n. f. (ital. canaglia, de cane, chien), Vile populace – fréquenter la canaille.

⁴ Na to »znamenito« spoznanje gospoda Françoisia Pierra Guizota je opozoril E. Spektorski v svoji Zgodovini socialne filozofije, ki je izšla pri Slovenski matici l. 1933; in sicer v njenem drugem zvezku na str. 51. Morebiti bo kdo razočaran, ker Marx ni imel najbolj laskavega mnenja o Guizotu. Menda je ta gospod zastopal interese velike finančne buržoazije ter stališče razrednega boja na njenih pozicijah. Zato je sovražil reforme, kar je povzročilo Februarsko revolucijo l. 1848. (primerjajte z vsebino opombe o Guizotu v knjigi: Stvarno in imensko kazalo k Izbranim delom Karla Marxa in Friedricha Engelsa, na str. 739, Cankarjeva založba, Ljubljana 1982).

⁵ Gospod Louis Adolphe Thiers je že kot mlad orleanist v drugem delu svoje »znamenite« Zgodovine francoske revolucije (v rokah imamo nemški prevod iz l. 1836., takrat že kar pete izdaje izvirnika –!) med drugim, zelo dostojanstveno toda odločno obsodil »jakobinsko montanjo«, nemirne ženske in končno, ljudstvo nasplo. Med revolucijo se je bojda pretirano razburjalo zaradi pomanjkanja živil in drugih potrebščin. Uglaženemu gospodu Thiersu nikakor ni bilo všeč neolikano vpiti: »Proč z bogatini, proč z oderuhi!« Najbolj pa se v svoji knjigi jezi na domišljavega norca (der hochmuethige Narr) Marata, ki je v svojem časopisu »Ami du peuple« takole ščuval plenilce, oziroma opravičeval pljenje trgovin: »Im jedem Lande, wo die Rechte des Volkes nicht bloe leere, pomphafte, in einer Deklaration verzeichnete Phrasen waren, wurde die Pluendrung einiger Magazine, an deren Thueren man die Wucherer aufknuepfte, bald diesen Betrugereien, welche fuer Millionen Menschen zur Verzweiflung braechten und Tausende von Hunger umkommen liessen, eine Ende

machen. Werden denn die Volksdeputierten ewig nur ueber das oeffentliche Unglueck fasseln nie aber ein tuechtiges Hilfsmittel vorschlagen? (A. Thiers, *Geschichte der französischen revolution*, Zweiter Theil, Leipzig, Verlag von Georg Wiegand, 1836, str. 292 in 293). No, in ta »pokvarjeni zdravnik«, ta Marat, jo je zaradi svoje strastne privrženosti nespametnemu ljudstvu, čisto po pravici poštno izkupil! Zaklala ga je junaška žirondistka Charlotte Corday d'Armont! – In zakaj je Marx spričo vsega tega tako malo laskavo pisal o ubogem gospodu Thiersu? Ali je vrli mož kaj mogel za to, če je bil majhne postave? Ali pa za to, da je postal nekakšen (vojsko)vodja žlahtnih kmetavzov? Le čemu naj bi bil blagi gospod Thiers res tako okruten? Pariško komunjo je bilo vendar potrebno nekako ukrotiti! Če je ne bi gospod Thiers, bi jo pa kdo drug... Ko takole razdvojeni razmišljamo o Marxovi kritiki, pa navsezadnje vendarle poskušamo upoštevati vsaj tole njegovo ugotovitev: »... Civilizacija ter pravičnost buržoaznega reda se pokažeta v svoji pravi, grozot polni luči, kakor hitro se sužnji tega reda dvignejo zoper svoje gospodarje. Takrat se pokažeta ta civilizacija in ta pravičnost kot golo divjaštvo in neobrzdano maščevanje.« Citatu bi dodali še tole naše dognanje: Meščanskost ni samo na zunaj zaznaven pojav. Še v večji meri je latenten pojav. V obeh oblikah je preplavila že vse kontinente, zlasti pa še vrhnje zgradbe vseh tipov sodobnih družb, ne glede na družbene sisteme in ideologije. Postala je dejavnik, pred katerega vsiljivostjo ni varen prav noben človek, skupina ali ustanova, da tudi prav nobena dobrina – bodisi snovna, bodisi duhovna, da o vrednotah sploh ne govorimo. Če bi gospoda Guizot in Thiers vedela, v kakšen mogočen fantom se bo spremenila njuna »čudovita meščanskost«, bi verjetno kar ponorela od veselja.

Citat je iz Marxovega dela: »Državljska vojna v Franciji«. Glejte: Karl Marx – Friedrich Engels, *Izbrana dela*, IV. zvezek, Ljubljana 1979 str. 320. Marxova označba o Thiersu kot pritlikavi pokveki, je v istem viru na str. 274. Na str. 320. istega vira so omenjeni »žlahtni kmetavzovi« takole: »... Ko je naposled izdajstvo 21. V. 1871. odprlo vrata Pariza, je Thiers 22. V. odkril svojim žlahtnim kmetavzovom »smoter« svoje pravne komedije. »Thiers – okrutnež, pa je razviden iz življenjepisne opombe: »... 1871–1873 predsednik Tretje republike; okrutno zadušil Pariško komunjo.« – v knjigi: »Stvarno in imensko kazalo k izbranim delom Marxa in Engelsa, str. 803.

⁶ Če se je gospod Thiers v svojem velikanskem človekoljubju rad zgražal nad okrutnostjo jakobinske in ostale »montanje in še koga med Veliko francosko revolucijo, v svojih poznih letih pa še nad okrutnostjo komunarov, je konec koncev imel »čisto prav«. Drugi so bili taki in ne oni! Kot zelo gospodaren, če že ne kar gospodarski človek, pa po vseh okoliščinah sodeč, le ni maral takih ljudi, ki so živeli v revščini. Ena najpomembnejših odlik pravega meščana je namreč ta, da je pridobitno sposoben in da kot tak hitro bogati. V tem je tudi njegova pravica! Zato besede: »Du droit de propriété« niso postale le po naključju naslov znanega Thiersovega dela. (Glejte: »Stvarno in imensko kazalo...«, v isti življenjepisni opombi kot pod 5.) Kaj pravzaprav hočejo tisti, ki ne morejo ali pa ne znajo pridobivati in bogateti? Še dandanes npr. vrli severni Američani (iz slavnih ZDA) bojda samo zato nečjejo podpisati konvencije o pravicah človeka, ker se mnogi drugi ne strinjajo z njihovim stališčem glede človekove pravice do bogatenja, kot najpomembnejše pravice. Kljub temu, da so zaradi tega formalno zunaj zahtev po sodobnih pravicah človeku, pa od drugih vendarle še kako strogo zahtevajo izpolnjevanje določb te mednarodne konvencije. Milo rečeno, se tu v precejšnji meri sprenevedajo in se gredo zopernega čistunstva. Sicer pa ni nobena skrivnost, da so pravice človeka vsaj z enkrat še hudo zasebna zadeva privilegiranih neformalnih skupin in klik bogatinov ter vplivnežev. O tem priča tudi podkupovalna korupcija čisto posebne vrste. Rečeš si v praksi lahko zagotovi le malo pravic človeka, pa čeprav so navidez namenjene predvsem njemu. Šele tisti, ki ima dovolj denarja, da si v boju za konkretne človekove pravice lahko najame advokata (in ga lahko tudi dobro plača), je glede tega nekako na »zeleni veji«. Za reveža pa je žal, vse to najpogostneje le bolj ali manj neslana šala. In še nekaj drugega, naravnost grozljivega se skriva za kuliso človekovih pravic. Tiste, ki so toliko pogumni, da si upajo napadati korupcijo vplivnih in močnih in tako res učinkovito braniti pravice slehernega človeka, prizadenejo neredko eksemplarično hude kazni. V veliki nevarosti so zlasti novinarji. Če ne gre drugače, se jih iznebe celo z najetimi morilci. Mafije in drugi deli organiziranega kriminalnega podzemlja so v takih primerih najtesneje povezani celo z najuglednejšim iestablisment! (Primerjajte z vsebino člankov: »Čez mejo žugajo, doma grešijo« Romana Dobnikarja, »Delo« 10. XII. 1987; »Raztegljive človekove pravice« Boža Mašanovića, »Delo«, 23. XI. 1988. O tem, kaj se lahko pripeti poštnemu novinarju, ki se spoprime s korupcijo »močnih«, pa priča notica: »Pri delu umrlo 26 novinarjev«, objavljena v »Delu« dne 18. III. 1988).

Že pred vojno je neki S. Kranjec v svoji knjigi »Med Napoleonom in Leninom« (»Kozmos«, Ljubljana 1937), na str. 185., označil razmere tik pred začetkom Pariške komunje, takole: »Premalo hranjeni ljudje so v izredno ostri zimi močno bolehal in umirali, prepad med revnimi in bogatimi se je nevarno poglobil, upornost je naraščala...« – Razmere tik pred začetkom Velike francoske revolucije 1. 1789., pa skicira Klaus Harpprecht v nemški reviji »Stern« št. 14., z dne 30. III. 1989., na str. 106 med drugim takole: »Eine Familie sitzt auf der Strasse, weil sie die Miete nicht mehr bezahlen kann. Frankreich 1789 – das war Arbeitslosigkeit, hohe Preise, Wohnungsnot, schlechte Ernte, Staatsbankrott...« Pod »pravičnim dežnikom« meščanskosti se je znašlo v XX. stoletju vse mogoče in vse »nemogoče«: Segregacije, krivične selekcije, najrazličnejši nacionalizmi, najrazličnejši šovinizmi (ne samo nacionalni!), brezposelnost, stanovanjska stiska, gospodarske krize, strahotna onesnaženost okolij (naravnih in socialnih!), najrazličnejši fašizmi ter rasizmi, pa vojaške in politične diktature, strahotne vojaške pustolovščine z dvema svetovnima vojnama na čelu; strukturalna, individualna ter fizična nasilja (teror!) vseh razsežnosti, lakote – zlasti v nerazvityh delih sveta itd., itd. Če ne bi bilo socialnih revolucij in vendarle še tudi nekaj takšnega napredka znanosti, ki ni ekološko ali kako drugače sporen, bi korupcijska apokalipsa uničila svet prav gotovo že do začetka osemdesetih let. Načela Velike francoske revolucije, pa bi v takih razmerah postala popolna zgodovinska farsa. Ker pa »razvoj« k sreči še ni prišel tako daleč, lahko ob sicer grozljivi kaustiki, govorimo o delni fars, ki pa se z dneva v dan povečuje. Naj iz vsebine te farse nekaj naštejemo in tu in tam čisto na kratko označimo:

Na Zahodu se meščanskost v zadnjem času razkazuje npr. v »rožnokrižniških kloakah« masonerije raznih lož tipa »Luč in resnica« (Niedersachsen, neue Enthüllungen im Landeskrimi... um Agenten und Waffenhändler, Sexpartys und Geheim-

logen, »Der Spiegel« Nr. 9., 27. II. 1988, str. 105). Dalje, se razkazuje v neformalnih »socialističnih« prostozidarskih ložah, podobnih znanemu dunajskemu »Klubu 45«, ki gnezdi v nadstropju nad slaščiarno »Deml«. Oboje, slaščiarna kot »znamenito« nadstropje (kamor zahaja, mimogrede povedano, vse kar je znamenitega v avstrijski politični »desnici«, kot tudi »levici«), je lastnina zloglasnega Uda Prokscha. (Primerjajte: »Kdo vse bo potonil z Lucono?« članek izpod peresa Bojana Grobovška, »Delo«, 11. I. 1989); – v aferi »švicarskega Watergate«, se pravi v nič kaj ugledni zadevščini ministrice Koppove in njenega res »vzornega« soproga (»Geldwäscherei. Der Maraton-Mann«, »Profil«, Wien, Nr. 48, 28. IX. 1988 str. 74–76); – v zadevščini podkupljivih španskih sodnikov in uživačev Rodrigueza Hermide in Varona Cobosa (»Prijateljske usluge«, »Delo« 18. I. 1988); – v aferi mednarodnega veletrgovca z mamil, generala Manuela Antonia Noriege (»Odnosi med ZDA in Panamo se vse bolj zastružujejo«, članek Uroša Lipuščka, »Delo«, 13. II. 1988); – v mednarodno nastopaških izizvajanjih »transnacionalne radikalne stranke« ter njene poslanke »nesmrtnice« Ciccoline (»Prijateljstvo z dolgo senco«, članek Mira Poča, »Delo« 5. I. 1989; ter še tri »pretresljivo spodbudne« fotografije z naslovi: »Ciccolina v boju za pornografijo«, »Delo« 25. I. 1989; »V mehkih kleščah«, »Delo« 16. XII. 1987; »Tudi poslanka italijanskega parlamenta Iliona Staller – Ciccolina prisega na vlažno mazalne postopke«, »Vroči Kaje«, Maribor št. 2/1988, str. 32) itd.

Ko po teh nekaj opombah oziroma podopombah zapuščamo skrbno negovane livade moralno visoko dozorelega Zahoda (toda bognejad gnilega!) in se podajamo na dostojanstveni, socialno vseskozi pravični Vzhod, si dovoljujemo to napraviti ob sijajni povezovalni temi, ki po pravici zasluži vso pozornost. Gre za nič več in nič manj kot za: »dolarsko vrednost svobodčin!« Fidel Castro je nekoč ponudil toliko in toliko svojih ne preveč poslušnih podložnikov za enako število traktorjev. To res »velikopotežno« ponudbo je kajpak naslovil na Washington, kjer so mešetarji pač doma. Toliko in toliko romunskih Nemcev je vredno toliko in toliko zahodnonemških mark. Toliko in toliko človeških pravic, pa demokracije v tej ali oni vzhodnoevropski državi (pa boja tudi pri nas in pri nerazvitih) »notira« na tej res »vzorni« mednarodni borzi s toliko in toliko dolarji ali drugimi enotami trdnih zahodnih valut... Vsekakor je trgovina s tem »blagom« v razcvetu! Meščanskost z vsem tem prav gotovo triumfira! Kaj naj bi konec koncev z ljudmi, če bi se jih ne dalo tako ali drugače vnovčiti? To se sicer sliši bogokletno zlasti ob dvestoti obletnici začetka Velike francoske revolucije, toda zakaj ne bi gledali resnici v oči? (Primerjajte z vsebino članka Dragiše Boškovića: »Dolarska vrednost svobodčin« v Sobotni prilogi Dela z dne 15. VII. 1989 na str. 32.).

Meščanskost »karpatskega genija« se ne kaže samo v nepotizmu ter v razkošju, v katerem se valjajo on, njegova žena, njegovi otroci ter ostalo sorodstvo, ampak žal, tudi v strašni ceni, ki jo za to, in pa za njegovo megalomanijo plačuje romunsko ljudstvo. (»Der grössenwahnsinnige Nationalkommunist auf dem rumänischen Thron. Die rote Pleite.«, »Der Spiegel« Nr. 19. I. V. 1989 str. 154–159). – Proces zoper Jurija Mihailoviča Čurbanova se je zaključil skladno s pregovorom: »Tresla se je gora, rodila se je miš«. Tistih borih 12 let, ki so mu jih prisodili, pomeni v »prvi deželi socializma« le malo več kot nič, in to še zlasti, če gre za korupcijo velikih razsežnosti. Značilen za njegov primer je zapis: »Produkt sistema«, ki so ga objavili v »Delu« 9. IX. 1988. – Pravcato sovjetsko-aziatsko korupcijsko »folkloristiko« predstavlja zadevščina mogočnega Adilova in klike tistih, ki so bili z njim povezani. (Primerjajte z vsebino članka »Kombinat s haremom in ječo« izpod peresa Antona Rupnika, objavljenega v »Delu« 5. II. 1988.). – Kitajska, je poleg Japonske in Indije, ter še mnogih drugih vzhodnih dežel, »klasična dežela orientalske korupcije«. Ta »sloves« je ohranila tudi pod komunističnim režimom. (Primerjajte z vsebino članka Zorane Raković »Podkupljivi in goljufivi kitajski funkcionarji«, »Delo« 13. I. 1989). – Da v komunističnih državah v zadnjem času ni nekaj v redu tudi z vojaštvi, pove med drugim tole: V nedavnih krvavih nemirih na ulicah gruzijskega glavnega mesta Tbilisija, je vojaštvo mlatio celo po miličnihih in ne samo po demonstrantih. (»Krvavi Tbilisi razkril surovost vojaških enot«, Anton Rupnik, »Delo«, Ljubljana, 21. IV. 1989). – Zverinsko hudodelstvo nad študenti in drugimi civilisti je v začetku letošnjega junija zagrešilo vojaštvo Kitajske v Pekingu, ko je pobilo s strelnim orožjem, potem pa spremenilo v krvavo kašo s tankovskimi gosenicami, na tisoče žrtev... (Primerjajte z vsebino članka Zorane Raković: »Vojska na ukaz izvedla krvav pokol v Pekingu.« »Delo« 5. VI. 1989 in z vsebino številnih drugih člankov). – Med številnimi jugoslovanskimi zadevščinami se kaže meščanskost s svojimi koruptnimi statusnimi simboli, v zadnjem času zlasti ob tako imenovanem »somraku bogov« v Bosni in Hercegovini. (Preberite vsebino članka o Neumu izpod peresa Vladimirja Siljanovića, objavljenega v reviji »Jana«, št. 9/1989; ter članka Bernarde Jaklin: »Vsi najlepši politični škandali«, objavljenega prav tako v reviji »Jana«, št. 2/1989). – Meščanskost, ki gošpodari s svojo korupcijo v »Tretjem svetu«, izkazuje nekakšen višek v primeru največje črnske države na svetu – Nigerije, ki ima velika naravna bogastva, pa se kljub temu pogreza v dolgovi; ima kot edina na svetu na oblasti »lačne ljudi« ter je odvisna predvsem od tako imenovanega »sladkega strupa revežev«. V tej državi je zaradi takih razmer, ki so produkt »darežljivosti« zahodne civilizacije, sedaj tako rekoč podkupljivo vse – od policaja pa do ministra. (Primerjajte z vsebino članka: »Vračanje v družbo pomanjkanja« izpod peresa Romane Dobnikar-Šeruge, »Delo«, 1. IV. 1989; ter članka: »Sladki strup revežev« izpod peresa iste avtorice, »Delo«, 10. I. 1988.). – Tega, kar se je dogajalo v hrvaški »nacionalki«, ne kaže pripisovati samo enemu kriminalcu in njegovim najzajemljivim pomagačem. Ta je namreč še zelo mlad in iz uglednih krogov; sicer pa v duhu meščanskosti ter njene snobistične mode ves predan libertinstičnemu »kultu hudiča«. Zelo koristno bi bilo, če bi v tej zadevščini izsledili še vse tiste naše in tuje snobe, ki predstavljajo posebno, dobro specializirano »kulturniško mafijo«. Ta svojat se je spravila v tem primeru nad zgodovinske knjige in druge predmete iz kulturne dediščine, ki so neprecenljive vrednosti. Ni pa si iz njih kovala samo mastnih dobičkov, ampak jih je po vsej verjetnosti »vskladiščila« v razkošnih zasebnih stanovanjih, kot objekt posebnega snobističnega čiščenja ter hkrati kot statusni simbol najvišjih klinov socialne lestvice. (Primerjajte z vsebino članka Nikole Šolice: »Satanizam u nacionalnoj biblioteci«, »Start«, Zagreb, 27. V. 1989, str. 27. in 29.). – O neznanski zapravljenosti na svatovanjih, ki v eni naših najuglednejših republik nikakor ni izjemen pojav, poroča Živojin Nikolić v članku: »Marke letijo kot konfete«, in to v reviji »Jana«, št. 22/1989). – Članek izpod peresa Ivana Hvale v »Komunistu«, št. 13 z dne 31. III. 1989. »Morala medetničnih odnosov«, je sicer kratek, toda po svoje nadvse poučen. Pove, kako izgleda s šovinizmom prežeta

meščanstvo v naših razmerah, ki podobno kot nekoč pod Thiersom, ne pozna boga in ne hudiča, kaj šele, dandanes na Zahodu toliko opevano (njihovo) človečnost. – Nacionalistični šovinizem take vrste ima korenine, ki so v resnici vredne zgodovinskega spomina, na katerega se tako radi sklicujejo v zadnjem času predvsem določeni krogi v Srbiji. No, te »korenine« in ta »spomin«, ne pričajo samo o brezhibnem zdravju, ki naj bi bilo boja produkt svetosavskega kadila (to je mimogrede rečeno, kar občutno drago). S. Kranjec omenja v svoji knjigi »Zgodovina Srbov« (izdala jo je l. 1927 Družba sv. Mohorja na Prevaljah) na str. 144, med drugim tudi tole: »... Najbolj kričeč primer je baš beograjski metropolit Leontije Lambrović. Ta je služil pri svojem predniku za slugo, ga ubil in z vezirjevo potuho dobil njegovo mesto! Vladika ali škof v Sabcu je bil prej ropar, v vojni je držal s Turki in je l. 1815 tudi z njimi pobegnil. Ob takih razmerah tudi nižja duhovščina ni bila dosti pridna; bila je nevedna in praznoverna in brez ugleda...« Ob takšnem »moralnem zdravju«, pa zgodovinskemu spomenu, si meščanstvo v Srbiji lahko samo čestita, podobno kot ob proslavljanju velikih zgodovinskih bitk, ki so bile žal, izgubljene... – Poseben junak nadvse častnega »zgodovinskega spomina« in meščanstvi, ki se nanj opira, je bil in je še tudi znameniti Puniša Račić. Takole piše o njem Zoran D. Nenezić v svoji knjigi »Masoni u Jugoslaviji« (1764–1980) na str. 406. (knjiga je izšla v Beogradu v založbi »ZODNE« l. 1988); »Na sednici narodne skupštine, 20. juna 1928. godine, razzurljeni poslanik Puniša Račić hicima pogadja Djuro Besariček, Ivana Pernera, Pavla Radića, Ivana Grandju, i Stjepana Radića. Od ispaljenih hitaca preminuli su Pavle Radić, Djuro Besariček i kasnije Stjepan Radić. »Vesoljna takratna jugoslovska masonerija je obsojala to pustolovščino in se zgražala nad njo. Kljub vsemu pa je bila ob njej vendarle zelo previdna, kajti nikakor ni hotela razdražiti »brata« Aleksandra Karadžđorđevića prvega, zedinitelja, viteškega kralja, ki je čez dobrih šest let odšel tudi sam v »večna lovišča«, do takrat pa milosrčno varoval svojega zvestega Puniša v udobnem hišnem zaporu. – Afero »Omnium serbe« in »Opakarsko afero« omenja v svoji knjigi »Politika in korupcija v kraljevi Jugoslaviji« Zvonimir Kulundžić na str. 328. V slovenskem prevodu je knjiga izšla pri založbi »Borec« l. 1973.

⁷ O ekonomskem pomenu gesel buržoazne revolucije (svoboda, enakost, bratstvo) je predaval 5. IV. 1989. prof. dr. Viljem Merhar, v okviru »Programa pomladansko-poletnih razgovorov Kluba 1789«, v Cankarjevem domu. V okviru istega »Programa...« je imel predavanje »Revolucija žre svoje otroke« prof. dr. Vekoslav Grmič dne 31. V. 1989.

⁸ Deklaracijo o pravicah človeka in državljana je izglasovala narodna skupščina 26. avgusta 1789. Podatek smo vzeli iz Janeza Barjana »Zgodbe o 14. juliju« – iz 3. nadaljevanja, ki je bilo objavljeno v »Delu« 28. VI. 1989. Značilne so tudi navedbe istega avtorja v 22. nadaljevanju »Zgodbe o 14. juliju« v »Delu« z dne 25. VII. 1989. – Natančen podatek, ki se tiče Dekreta o odpravi suženjstva pa smo našli v knjigi »Musée Nissim de Camondo«, ki je bila natisnjena l. 1960 v L'imprimerie Daupley – Gouverneur v Parizu. Podatek se glasi: Nègresse. Buste en bronze d'après Houdon (1741–1828). Inscription sur le piédoche doré: »Rendu à la liberté et à l'égalité par la Convention nationale le 16 pluviôse, deuxième de la République Française une et indivisible.« D'après une figure de négresse en plomb (disparue)... L'inscription du piédoche rappelle l'abolition de l'esclavage décrétée par la Convention le 4 février 1794.

⁹ Načela Velike francoske revolucije so daleč presegla svoj čas in miselnost ljudi, ki so jih poskušali že takrat uresničiti. Daleč presegajo tudi naš čas in kažejo pot v prihodnost. Če so se jim v socialističnih revolucijah pridružila še načela o socialni pravičnosti, pravici do dela itd... se je s tem zgodovinska hipoteka o nujnosti njihove uresničitve še povečala. Dandanes se vrhu vsega tega kažejo kot pravcata »Bankova senca« na obzorjih prihodnosti še ekološka načela. O njih sicer veliko pišejo in govorijo, toda vse kaže, da se jih odločilni dejavniki nečesto resno lotijo, ker jim pač ne obetajo velikih dobičkov. Bodo sodobni svet morale že v bližnji prihodnosti spet pretrpeti nove velike socialne revolucije, da bo prišlo do sprememb in vsaj do najnujnejših popravkov zanemarjenega in zavoženega?

¹⁰ Rousseau je navedena in druga svoja spoznanja postopno širil in poglabljal v svojih znamenitih delih, kot so zlasti: »Družbena pogodba«, »Nova Heloiza«, »Emil« in »Izpovedi«. Toda nekakšen izviren, začetni impulz se kaže pri tem znamenitem mislecu vendarle v njegovem izhodiščnem delu »Les avantages et les désavantages des sciences et des arts...« (Si la rétablissement des Sciences et des Arts a contribué à épurer les mœurs?). To je bilo pravzaprav njegovo poročilo na navedeno temo (»Les avantages...«), ki jo je razpisala dijonska akademija in je bilo nagradeno l. 1750. Čez šest let (l. 1756) je izšla istoimenska knjiga v dveh delih in sicer v Londonu na stroške (?) Kompanije (aux dépenses de la Compagnie). V glavnem so vzeta tu uporabljena Rousseaujeva »spoznanja« iz te knjige, vendar ne v celoti, o čemer pričajo tile navedki:

Str. 11: »... nos mœurs étoient rustiques, mais naturelles...«

Str. 12: »... Les haines nationales s'éteindront, mais ce sera avec l'amour de la Patrie. A l'ignorance méprisée on substituer un dangereux Pyrrhonisme...«

Str. 15: »... Les Lettres naissantes n'avoient point porté encore la corruption dans les coeurs de ses Habitants...«

Str. 31: Je sais que notre Philosophie, toujours féconde en maximes singulières, prétend, contre l'expérience de tous les siècles, que le luxe fait la splendeur des Etats; mais après avoir oublié la nécessité des loix somptuaires (zakoni zoper razkošje), osera-t-elle nier encore que les bonnes mœurs ne soient essentielles à la durée des Empires, & que le luxe ne soit diamétralement opposé aux bonnes mœurs? Que (od tu dalje str. 32) le luxe soit un signe certain des richesses; qu'il serve même si l'on veut à les multiplier: Que faudra-t-il conclure de ce paradoxe si digne d'être né nos jours; & que deviendra la vertu, quand il faudra s'enrichir à quelque prix que ce soit? Les anciens Politiques parloient sans cesse de mœurs et de vertu; les nôtres ne parlent que de commerce & d'argent. L'un vous dira qu'un homme vaut en telle contrée la somme qu' on le vendroit à Alger; un autre en suivant ce calcul trouvera des pays où un homme ne vaut rien, & d'autres où il vaut moins que rien. Ils evaluent les hommes comme des troupeaux de bétail. Selon eux, un homme ne vaut à l'Etat que la consommation qu' il y fait...«

Str. 33: »... Que nos politiques daignent suspendre leurs calculs pour réfléchir à ces exemples, & qu' ils apprennent une fois qu' on a de tout avec de l'argent, hormis des mœurs & des Citoyens.«

¹¹ Ker ničesar dobesedno ne povzemamo, naj navedemo v tej opombi samo običajne podatke o delih, ki so nas bolj ali

manj navdihovala pri izbiranju ter razvrščanju snovi za drugo poglavje tega našega prispevka: La Bruyère, Les caractères accompagnés des CARACTERES de Théophraste et du Discours à l'Académie. (Sodobnejši ponatis). Henri Didier – libraire éditeur, Paris 1926. // Erasmus Roterodamus, Hvalnica norosti. Prevedel Anton Sovrè, DZS, Ljubljana 1952. // Francis Bacon Verulamski, Eseji ali politični in moralni nasveti. Poslovenila Zdenka in dr. Frane Jerman. Slovenska Matica, Ljubljana 1972. // Šter Jože, Socialistična morala in morala v socializmu. Knjižnica Sindikati, št. 39. Ljubljana 1981. // Bartol Vladimir, Med idilo in grozo. Književna mladina Slovenije, Ljubljana 1988. // Hvala Ivan, Morala medetničnih odnosov. »Komunist« 31. III. 1989. // Rus dr. Vojan, Moderna levica za humani socializem. I. in II. del, »Komunist« 31. III. 1989 in 7. IV. 1989. // Polec dr. Janko, Križnikovi odgovori na vprašanja v Bogiščevem »Naputku«. Razprave AZU (Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani), 1945, str. 1 do 75. // Vilfan Sergij, Pravna zgodovina Slovencev. Slovenska Matica, Ljubljana 1961. // Vilfan Sergij, Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte, Dritter Band: Das XIX. Jahrhundert, Fünfter Teilband, dritter Teil: Jugoslawien. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1988.

¹² Karl Marx, Friedrich Engels, Izbrana dela, II. zv. CZ, Ljubljana, 1979, str. 361.

¹³ Isto, kot v ustreznih navedbah opombe št. 6.

¹⁴ Od dosedanjih naših razlagah korupciološke problematike smo pogostno kritizirali znanost in se pri tem sklicevali na dela številnih avtorjev. Zato bi v tej opombi omenili samo štiri dela iz novejšega časa: Wetzel Dietrich obravnava v svojem članku »Es wird dunkel auf dem Planeten« (»Der Spiegel«, Nr. 44., 31. X. 1988) vsebino knjige znanega kritika znanosti Klaus Michaela Meyer-Abicha. V tej knjigi, ki ima naslov: »Wissenschaft für die Zukunft«, je med marsičem drugim poudarjeno spoznanje o tem, da je postala znanost nekakšen »nov kapital«. Podobno kot gospodarstvo, bo tudi znanost moč obvladovati (kajpak v pozitivnem smislu!) le z zavestjo o demokratični odgovornosti. Če tega ne bo, bosta takšno gospodarstvo in takšna znanost kakršna sta sedaj, privedla ekološka in tudi moralna razdejavanja do konca... // Albert Hans izraža v svojem članku: »Hermeneutics and Economics« (Kyklos, vol. 41, 1988., fasc. 4.) svoj precejšen dvom nad tem, da bi z načini razlag, ki so običajni v filozofiji, lahko kaj prida pomagali gospodarski misli. Kritizira zlasti tovrstne poskuse Misesa iz ZDA. // Gill Stephen in Law David se v knjigi »The Global Political Economy« (Harvester-Wheatsheaf, New-York – Toronto – London – Sydney – Tokio 1988), med drugim, dokaj »sramežljivo« zanimata za interakcije med elitami mednarodnega biznisa, visokih birokracij v velikih državah in birokracij mednarodnih organizacij. Pri tem omenjata večkrat tudi »močno zakulisje« kot npr. Klub Bilderberg, Trilateralno komisijo, Pariški klub in še druge. Na str. 91., pa z nekakšno užaljenostjo očitata: »The international patterns of elite interaction – between business, state officials, bureaucrats and members of international organisations – and the networks they generate, have not been thoroughly researched...« Žal, takšni in podobni »očitki« slabo skrivajo željo mišk, ki bi rade obesile mački zvonce na vrat. // Precej bolj evitejši je Francoz Maurice Allais v svojem tekstu: »La philosophie de ma vie«. Objavili so mu ga v nekakšni »post festum« situaciji (se pravi šele potem, ko je zanj že prejel Prix Nobel de sciences économiques 1988), v pariški »Revue d'économie politique« – 1 janvier – février, 1989., na str. 28–54. V posebnem poglavju tega teksta ostro napada tiranijo dominantnih doktrin v sodobni ekonomistiki in brez kakršnih koli pridržkov obračunava z »aktivnim ostrakizmom« njenih establishmentov. Ker so se te doktrine s svojo nasilnostjo nekako ukoreninile v duševnosti ljudi, je to močno zavrla polet novih, izvirnih zamisli in onemogočilo uspešno razreševanje čedalje hujših problemov, ki gospodarstvo dandanes tesno povezujejo z ekologijo, sociologijo, politiko, moralo in še z marsičem. Tudi v odnosu do novih, uspešnejših raziskovalnih metod in tehnik je tiranija »ustaljenih« ekonomskih doktrin usoden, zaviralni dejavnik.

¹⁵ V še danes nenavadno zanimivem »Opsem imovinskem zakoniku« Črne gore iz l. 1888 (nekoliko dopolnjenem in spremenjenem l. 1898), ki je v precejšnji meri Bogiščevo delo (z nadvse značilnimi poglavji o jugoslovanski rodbinski zadruzi – tako imenovani »kuči«, o plemenu in bratstvu, pa tudi o »prostoj udruzi – ortakluku«, »kesimu« in še marsičem drugem, tradicionalnem); je čisto kratek člen (990.), ki se glasi: »Zao običaj, nikad trvd, nikad zakonit.« (Danilović Jelena, prirediteljica in avtorica knjige: »Valtazar Bogišić«. Novinarsko izdavačka ustnova Službeni list SFRJ, Beograd 1986).

¹⁶ Najznačilnejša kontra-navada oziroma slab običaj v sklopu vsestransko »divinizirane« meščanskosti, v resnici pa pravcate kloake vsega slabega, je vsekakor strešništvo. Celo največji duhovi zahodne civilizacije, ki pa so se že zgodaj otrsli nizkotne in podle ter hkrati bedaste meščanskosti, so opozarjali na strešništvo, na ta jalov in goljufiv snobizem, kot na »najvišjo modrost« korupcije. Nič ni gnusnejšega od tega »ideala« uspeha in njegove goljufive podobnosti z zaslugom. Naj citiramo v tej zvezi V. Hugoja: »... Wir leben in dumpfen Gesellschaft. Vorwärtskommen, das ist die höchste Weisheit der Korruption. Nichts ist scheusslicher als dieses Ideal des Erfolges. Seine trügerische Aenlichkeit mit dem Verdienst täuscht die Menschen...« Victor Hugo, Die Elenden, Karl Voegels Verlag G.m.b.H., Berlin (leto?), str. 51. – Ker je meščanskost vpregla v sedanjem času – se pravi ob koncu XX. stoletja – v voz strešništva »najbolj evite konje« prav povsod po svetu, ne glede na družbeni sistem, barvo kože, veroizpoved in karkoli že drugega, je nujno, da ob tem dejstvu še toliko temeljiteje razmišljamo o citiranem Hugojevem spoznanju. // Navidez, niti ne preveč »pretresljivo« dejstvo (za poprečnega zemljana, nikakor pa ne za davkoplačevalca v ZDA!), je npr. tole: Letos sredi julija je prvič poletelo čisto simpatično letalce, ki je bojda nevidno, kajti ni ga radarja na svetu, ki bi ga lahko odkril! Seve pa to letalce niti ni preveč miroljubno, oziroma izključno namenjeno obrambi, zaradi česar se tudi imenuje »nevidni bombnik B-2«. Je pa vendarle »naj«, »naj«, kar velja še posebej za okoliščino, da stane takole »med brati« dobre pol milijarde dolarjev, pod pogojem sevé, da ga bodo izdelovali serijsko (recimo: vsaj po sto kosov hkrati). Če serijske izdelave ne bo, pa bo prav gotovo še enkrat dražje. Sedaj, ko napeti odnosi le nekoliko popuščajo po vsem svetu (menda vsaj med velikimi), takole letalce niti ni preveč dobrodošlo. Torej, pravega obrambnega motiva v njegovem primeru ni! Toda, kaj pa prestiž in »razkazovanje mišice«? Da, to pa že. No, in tukaj smo natanko pri strešništvu! (Primerjajte z vsebino notice: »Poletel »nevidni« bombnik«, objavljene v »Delu« 18. VII. 1989 – na prvi strani!). // Po drugi plati, se pravi na drugem koncu dolgega seznama »strešniških zadevščin v okrilju

meščanskosti« iz zadnjega časa, pa imamo banalno afero »lige morilcev« pri naših grških sosedih. (»Stroge kazni za člane »lige morilcev«, »Delo«, 3. VIII. 1989). Ugledneži z advokatom Hristosom Papadopoulosom na čelu, ki je bil hkrati tudi župan (med njimi so bili poleg advokatov še zdravniki in sodni uradniki!), so v stremljenju, da bi postali še bogatejši in zato še uglednejši, »vzeli na piko« take ostarele sodržavljanke, ki so »imeli kaj pod palcem«. Tako ali drugače so jih znali pripraviti do tega, da so podpisovali prazne liste papirja. Nato so jih na bolj ali manj okrutne načine pobili ter sežgali. Gospod advokat in župan je od osmih žrtev ubil tri kar sam. Ko je ta »znamenita« liga opravila prvi del svojega hudodelskega posla, se je lotila drugega, »strokovnega«. Lotila se je pisanja oporok tako, da so drugi »potegnili krajši konec«, ona sama pa »daljšega«. S tem si je 25 članov »lige« pridobilo tri milijarde drahem ali skoro dva milijona dolarjev... – // Stremušvo pač terja žrtve. Če ne pri davkoplačevalcih, pa pri kom drugem. Je pa ob njem, kot tudi ob marsičem drugem, meščanskosti »posvečenem«, konec koncev le zelo, zelo prav, da nikoli ne pozabimo na geslo: »Naprej otroci očetnjave, a ne brez pameti, brez glave...!«